

mikum hangja. Tragikomikumot mondtunk, nem humort, hiszen Tolnaiból éppen a humorista lényege hiányzik: az ellentéteket egységesítő felsőbb erő, a megnyugvás és szeretet ereje. Az alkotás egy-egy titokzatos pillanatában azonban ezek az ellentétek mégis valami sajátos és felbonthatatlan vegyülékbe forrnak össze. Fanyar, kesernyés-gúnyos íze nem a megszokott, meleg íz; a nemes ital alján ott karcos a seprő, de azért humor ez, mégpedig a javából, a nagy oroszok fajtájából. Ez Tolnai vegyes stílusának esztétikai csúcsa. A következő felejthetetlen példában egy törvénytörési bíróból lett komikus színész beszél. Jellemző, hogy a hatás vegyességét magukra a szereplőkre is kivetítik

„Nevetem magamat uram, és látom, mások is tudnak rajtam nevetni... Először minden szerepemben olyan voltam, mint az őrlőt, — és ezzel mindenkor igen megnyertem a közönség tetszését. Nem győztek nevetni, még ha sírtam is, kacagtak. Isten ugye, uram; a közönségnek ez a nagy kedve mentett meg az igazi megtévelyedéstől.

A komikus nagy szája olyan sajátságos fél síró alakot vett fel, hogy Tarczali urat leküzdhetetlen kacagásroham fogta el.” (A polgármester úr II. 85.)

Ha ebben a mindenirányú emberi és írói meghasonlottságban Tolnai mégis értékes műveket, s a gyöngékben is annyi oázist tudott megalkotni, ez csak annál inkább igazolja tehetségének erejét. Tud elbeszélni; meséi rendszerint néhány alapsémán épülnek, de pergetésük ügyes, érdekelítő. Tud jellemezni; pszichológiai éleslátásán túl megvan benne az alakteremtés titokzatos írói karizmája. Tud írni; akart szürkeségében sok nemes stíluszépség bújik meg. Csak egy valamit nem tudott: emberi adottságaiban méltó lenne saját tehetségéhez.

Abból, ami fojtogatta, keveset élhetett ki, sokat írt meg. S ez a sok lassan elnémította a többet, amit tehetségénél fogva adhatott volna. A művészt. Így sorakozik Tolnai Lajos a magyar irodalom szomorúan nagyszámú letört tehetsége, tragikus sorsú szenvedély-emberei, a Besenyeiek, Berzsenyiek, Katonák, Madáchok, Szabó Dezsők mellé. Ezek a párhuzamok természetesen csak lélektaniak, nem értékelők. Tolnai nem volt akkora tehetség, hogy akár csak egyszer is teljes győzelemmel került volna ki az alkotó harcból. Töretlenül nagyot nem adatott létrehozni. Szomorúbban tanulságos írórsorsot nehéz elképzelni, mint az övét.

SZENT LAJOS KIRÁLY

Királyi fecske, súlytalanul sikló,
szárnyként zizeg páncéla pikkelye.
Megáll, lenéz a mennybeszálló hídról
az ódon város mintha intene.

Ráhagyja még rubintos koronáját,
melyet halálig hűséggel viselt,
vár rá az új már, fényből kalapálgák
régteől lerótt, határtalan hitelt.

Ezt nyerte hát a nyalka földi tornán
a pajzsot és a kardokat letolván,
babér helyett az égiek kegyét.

Egy rózsza hull alá a nézőtérről...
Mélázón csak a végső jelre néz föl
s az égi táltos kengyelébe lép.

Tűz Tamás

NYÍRFÁK

Nem szülte őket földi égöv,
messzi világból jöttek ők,
félig halottak s mégis élők,
ki tudja, merre törtetők
s hány égitest tüzében égők.

Ki látta őket elhagyott
utak szegélyén egyesével
vagy szűz csapatban szebb napok
szálltán merengve, míg az éter
ezüst bárkákat úsztatott?

Lombos haját simítja ujjal
egy szőke lány, ki tudja hol,
álmát a tűnő éjbe fujja,
ásit kicsit s talán dalol.
Ki hallja meg, hogy itt szól újra,

egy nimfalány itt futkos át
s arany gitárt szorongat egyre.
Csak nézik őt s állnak tovább
hallgatván számkivetve
az öröklét mély himnuszát.

Túz Tamás

GÓT SZÉKESEGYHÁZ

A kő legyűrve ösztönét repül,
lazán lebeg a lázadó körökben,
hol rózsák nyílnak lágy szövétnekül
kilenc sugárzó körcikkekben kötöten.

Alant a város tündököl, piheg,
csatákat vív az angyalok karával
ám itt az égre lendülő ívek
zsoltára zsong körül, felhőkbe szárnyal.

Anyagtalan anyag: zeng, zajlik, árad.
Kürtjelre induló kőcsipke-század.
Nyujtóznak már, ki tudja merre mennek

a nyurga tornyok és a néma szentek
s az égi ujj a sípokon dalolván
vizet fakaszt a vízöntő csatornán.

Túz Tamás